

GEWAPENDE STRIJD IN DE 21STE EEUW

Rick van Amersfoort – Wil van der Schans¹

ABSTRACT – Young men who turn to the so-called ‘radical Islam’ are often identified as not being able to cope with modern society. Between two cultures and not having the proper skills to have a successful career in Western society, young Muslims find their way into a religion which goes back centuries ago. In fact these men – and more and more women – are seen as fanatic religious people who after a process of ‘radicalization’ become terrorists. In this article the notion of Islam is explored as an ideology expressing a fundamental critique of present-day Western culture.

Terrorisme en terrorismebestrijding zijn nauw verbonden met het proces dat ertoe leidt dat iemand besluit zich op te blazen in een overvolle trein. Analisten bij de *Algemene Inlichtingen en Veiligheids Dienst* (AIVD - Nederlandse inlichtingendienst te vergelijken met de Belgische Staatsveiligheidsdienst zie www.aivd.nl) doen naarstige pogingen om te duiden wie de stap tot gewapend verzet neemt en wie er over filosofeert, denkt en praat. In de wetenschap en in de media komen ook regelmatig publicisten, columnisten en andere zelf benoemde deskundigen aan het woord die pogen het proces tot radicalisering, zoals dat vaak genoemd wordt, te duiden en te verklaren. Uitgangspunt is eigenlijk altijd dat radicaal denken fout of problematisch is en automatisch leidt tot gewelddadige actie. In deze gedachte zou het niet passen de gewapende strijd van de Tsjetsjeense rebellen onder leiding van guerrillaleider Basajev te ondersteunen, video’s ervan te bekijken en daarover lezingen te geven in achterafzaaltjes. Ook de voor de Nederlandse televisie gedane uitspraak van *self-styled* moslimprediker Abdul-Jabbar van der Ven dat hij niet rouwig zou zijn om de dood van Tweede-Kamerlid en Islam-criticus Geert Wilders, wordt in dit perspectief als radicaal beschouwd. Terwijl het anderzijds volstrekt niet problematisch is dat de Nederlandse minister van Financiën Zalm de Pakistaanse president Musharaff publiekelijk feliciteert met de buitenrechtelijke executie van een van terrorisme verdachte persoon, met de nadruk op *verdachte*, want van enige normale rechtsgang is in Pakistan geen sprake. In al deze gevallen gaat het om verheerlijking van geweld, hoewel de bewoordingen van Abdul-Jabbar van der Ven eigenlijk zedig zijn in vergelijking met de twee andere voorbeelden.

¹ Rick van Amersfoort en Wil van der Schans zijn werkzaam bij Buro Jansen & Janssen. Buro Jansen & Janssen houdt zich bezig met onderzoek naar onder andere de AIVD, openbare orde maatregelen, terrorismebestrijding, Europese politiesamenwerking en cameratoezicht en publiceert daarover in reguliere media, boeken en rapporten. Zie ook de website: www.burojansen.nl. Het laatste boek van Buro Jansen & Janssen ‘Onder Druk’ gaat over alle aspecten van terrorismebestrijding in Nederland. Naast het boek ‘Onder Druk’ is een themakrant uitgegeven over terrorisme voor een breed publiek.

1. Begripsbepaling

Radicaal-links, zoals dat in de jaren tachtig werd genoemd, deed niet anders. Guerrilla-bewegingen in met name Latijns-Amerika werden gesteund, zelfs met campagnes als ‘Wapens voor El Salvador’. Regelmatig reisde er een commandant, betrokkene of sympathisant door Europa om steun te vragen voor de beweging in Guatemala, El Salvador, Nicaragua of Mexico. Benefietfeesten en campagnes werden op touw gezet om de betreffende bewegingen financieel en moreel te steunen. ‘Informatie’-brigades vertrokken naar de gebieden, lesmateriaal werd vervaardigd en op 5 mei stonden bij de kraampjes van de diverse comité’s mensen folders uit te delen aan het Nederlandse publiek over de mensenrechtenschendingen in de landen waar die guerrillagroepen vandaan kwamen. Deze comité’s zouden vandaag de dag al snel als radicaal worden bestempeld; de rondreizende commandanten en sympathisanten als rekruteurs en de activisten die de landen gingen bezoeken als rekruten of mogelijk terroristen.

Bij het terrorismedebat lijkt elke poging tot nuance in rook te zijn opgegaan. Wie probeert een genuanceerde definitie van terrorisme en radicalisering te formuleren, kan beter deze begrippen overboord zetten. Ze zijn ontdaan van elke lading of betekenis. Als basisschoolleerlingen al ‘radicaliseren’ en als rondhangende jongeren al ‘terreur bedrijven’, dan is wildplassen een terroristische aanslag op het milieu. Dit is niet een absurdistische benadering, want als we in vogelvlucht de teksten in de media scannen, dan valt op dat politici en journalisten vrolijk goochelen met combinaties van bijvoeglijke naamwoorden en terreurwoorden. Wat te denken van de ‘vrijgesproken terrorist’ of de ‘terroristen die vrijuit gaan’. Geen verdachten, maar terroristen van beroep. Of, zoals het televisieprogramma *NOVA* het in 2003 uitlegde: ‘potentiële illegale terroristen’. Terreur en de islamitische cultuur worden in de media diep met elkaar verbonden, ‘islamitische (terreur)organisaties’, ‘een nest van extremistische islamitische terreur’, en ‘islamitische terroristische netwerken’ zijn enkele van de benamingen die aan zogenaamd fundamentalistische moskeeën worden gegeven. Alle denkbare combinaties lijken geoorloofd en uitgetoet. ‘Militante Arabische moslimextremisten’, ‘radicaal Arabisch (moslim)extremisme’, ‘extreme moslims’, ‘fundamentalistisch barbaarse interpretaties’ en ‘geïmporteerd islamitisch radicalisme’.

Misschien is het een zwaktebod dat op deze plaats geen poging wordt gedaan radicalisering en terrorisme te definiëren, maar zoals Martijn de Koning, antropoloog aan de Universiteit van Leiden, het pakkend verwoordt: ‘Als kleuters al radicaliseren, dan is het begrip onbruikbaar geworden.’ Wel kan hier een poging gedaan worden om het begrip *radicalisering* te duiden en levert deze exercitie tevens enig inzicht op in het begrip ‘terrorisme’. Is radicalisme hetzelfde als terrorisme? Of leidt het altijd tot terrorisme? Of is radicalisering een proces en fundamentalisme de uitkomst? Is daarmee fundamentalisme gelijk aan terrorisme? En hoe verhoudt radicalisme zich tot extremisme? Zijn extremisten terroristen of zijn radicalen extremisten? Of is het woord ‘fanatisme’ handzamer?

De scheiding tussen al deze begrippen is niet zo duidelijk te trekken. Fanatici, extremisten en fundamentalisten zijn niet per definitie terroristen of vrijheidsstrijders. Neem het voorbeeld van de Hizb ut-Tahrir. In Nederland ontstond er ophef over de organisatie van een bijeenkomst van deze beweging op 6 maart 2004. De organisatie zou fundamentalistisch zijn; volgens de AIVD is hier sprake van een internationale radicaal-islamiti-

sche beweging en in Duitsland heeft men de beweging als staatsgevaarlijk bestempeld. Is de organisatie fundamentalistisch, omdat zij antisemitisch is? Is zij extremistisch, omdat zij antisemitisch is of, zoals *De Telegraaf* (23 februari 2004) schrijft, de vernietiging van Israël voorstaat? Zij is zonder meer strafbaar als zij, zoals in Denemarken is gebeurd, oproept om joodse mensen om te brengen. Daar is de voorzitter van de beweging ook voor veroordeeld. Is zij echter daarom terroristisch? Laten we er van uitgaan dat de leden van Hizb ut-Tahrir antidemocratisch zijn. Zijn zij daarom fundamentalistisch, extremistisch, radicaal of terroristisch? Het weekblad *Elsevier* (19 juli 2003) schreef een jaar eerder nog dat Hizb ut-Tahrir fundamentalistisch is en een ‘naar het schijnt vreedzame beweging’ waarvan ‘zesduizend vermeende leden waren gedetineerd, doodgemarteld of geëxecuteerd’ door het regime van de democratisch gekozen dictator Karimov van Oezbekistan. Aangenomen dat zij streng gelovig zijn, zijn zij dan ook fundamentalistisch of extremistisch? Het blijven moeilijke begrippen. Ahmed Rashid vergelijkt in zijn boek *Jihad* (2002) de Hizb ut-Tahrir met de Islamitische Beweging van Oezbekistan, die een gewapende strijd voert tegen het regime van Karimov. Vergelijken met die laatste groepering is Hizb ut-Tahrir duidelijk minder terroristisch. In religieus opzicht is de Hizb ut-Tahrir meer fundamentalistisch in vergelijking met de Islamitische Beweging van Oezbekistan.

2. Integratieprobleem

2.1. Identiteitscrisis

Na de moord op Van Gogh werd al snel duidelijk dat de dader, Mohammed B., een erg religieuze man was. Zijn kleding en de teksten die hij op het lichaam van Van Gogh had achtergelaten wezen daarop. ‘Nu zijn die Marokkanen echt te ver gegaan’ en ‘geef racisme geen kans’ leken de twee hoofdstromingen van de reactie. Er leek zich in Nederland na de moord een kleine burgeroorlog te gaan ontwikkelen. Moskeeën, islamitische scholen, kerken en andere religieuze symbolen moesten het ontgelden. De Marokkaan werd moslim en stond plots symbool voor een volledige bevolkingsgroep. Stads gesprekken, burenonthoeningen en andere activiteiten moesten de plots herontdekte kloof overbruggen. Eén individu werd symbool van een mislukte integratie, een ontspoorde bevolkingsgroep en excuusmoslim voor harde woorden en maatregelen.

Die mislukte integratie zorgde echter ook voor verwarring, want zo mislukt was die integratie van Mohammed B. nu ook weer niet. Hij had zijn HAVO afgemaakt en was doorgestroomd naar de Hogeschool Holland in Diemen, en al had hij daar geen diploma behaald en was hij een paar keer betrokken geweest bij geweldsincidenten, hij was niet in het criminele circuit beland en hij vond een baan in het wijkopbouwwerk waar hij, aldus zijn voormalige werkgever, “een voorbeeldige jongeman” was.

Mohammed B. is gewoon een Nederlander. Een individualist, daar zou zijn daad zelfs op wijzen, al verdenkt het Openbaar Ministerie hem ervan deel te hebben genomen aan een terroristische organisatie. Een individualist, assertief, bekend met de Nederlandse overleg- en poldersamenleving, maar ook Marokkaan en later moslim. Frank Buijs²

doet onderzoek naar radicalisme in brede zin en zoekt de verklaring meer in het individualisme en religie.

“In zekere zin is Mohammed B. een prototype. Hij was helemaal niet opgesloten in een parallelle etnisch-religieuze gemeenschap, maar had er juist afstand van genomen. Hij had individuele keuzes gemaakt, was goed geïntegreerd, schreef in een wijkkrant en probeerde geld te werven voor projecten voor allochtone jongeren. En paradoxaal genoeg was juist het individualisme dat hem in staat stelde om actief te zijn in het maatschappelijke veld, ook de grondslag van zijn latere radicalisering.” (Buijs, 2005a: 15)

Het individualisme dat in het Westen zo sterk wordt gepropageerd en wordt uitgedragen lijkt naadloos aan te sluiten bij de ideologie van de radicale islam.

“Eerst vindt er een verschuiving plaats van nationale identiteit naar religieuze identiteit. De jongeren voelen zich niet meer primair Marokkaan maar moslim. Die verschuiving loopt parallel met processen van individualisering die ze doormaken. Dat is heel essentieel, want het islamitisch radicalisme verschilt van de hoofdstroom van de islam juist op het punt van de nadruk op individuele besluitvorming. Als je alle islamitisch radicale klassiekers leest dan zeggen ze dat de jihad een individuele plicht is, oftewel: je beslissing moet je nemen los van je ouders los van de oelema; in die zin is het radicalisme zo iets als het protestantisme.” Interview met Frank Buijs in 2005, Jansen & Janssen)

Martijn de Koning preciseert dit standpunt naar aanleiding van zijn onderzoek onder Marokkaanse jongeren in Gouda.

“Het geloof beschouwen de moslimjongeren als iets “tussen mij en Allah”. Individualistischer kun je het niet hebben. Er is niet één essentie in de islam. Het is een repertoire aan keuzemogelijkheden dat door de jongeren telkens anders wordt samengesteld. Maar dat wil niet zeggen dat het vrijblijvend is. Het is aan de ene kant een knip-en-plak-islam, maar wel gebaseerd op bronnen.” (In: De Gelderlander, 8 december 2004)

Mohammed B. was betrokken bij de buurt en hoewel hij geen voorbeeldige jongere was, poogde hij wel andere jongeren op het rechte pad te houden. Zijn sterke hang naar het geloof kan daar ook mee in verband gebracht worden en levert een positiever beeld op. Die terugkeer naar het geloof is iets dat Martijn de Koning in zijn onderzoek onder Marokkaanse jongeren in Gouda ook veelvuldig heeft gezien.

In de puberteit zijn de meisjes belangrijk. Uitgaan, rondhangen, soms een beetje over de streep, maar dat is de puberteit. Op het moment dat ze een diploma hebben van de middelbare school betreden ze een nieuwe fase in hun leven. Studeren, werken. Veel jongens worden dan serieuzer. Dat is ook het moment dat men zich gaat verdiepen in de islam. Dat ze moslim zijn is vanzelfsprekend, maar hoe je dat invult is een ander verhaal. Hoe de ouders het doen is op zijn Marokkaans, dat kan niet, dat is niet op zijn islamitisch. Met deze afwijzing van het Marokkaanse kun je niet in de moskee terecht.

² Sociaal-wetenschappelijk onderzoeker bij het Instituut voor Migratie en Etnische Studies (IMES) van de Universiteit van Amsterdam.

Daarnaast weet de imam vaak niet waar een jongere mee bezig is. Het opeisen van hun rechten doen deze jongeren op zijn Nederlands. De reactie van de leden van de moskee is ook typisch Nederlands: *“Hoezo wil je iets te zeggen hebben? Je betaalt geen contributie, dus heb je niets te zeggen.”* (Interview met Martijn de Koning in 2005, Jansen & Janssen)

2.2. *Tussen twee culturen*

In je puberteit botsen met je ouders en de samenleving is niet zo verrassend. Dat de jongeren zich richten tot de islam is eigenlijk ook niet vreemd. Het maakt onderdeel uit van hun jeugd en de traditie waarin zij zijn opgegroeid. Frank Buijs interpreteert dit als een bijna onvermijdelijk proces dat slechts lijkt te kunnen uitmonden in een geïsoleerde groep.

“Ze [jongeren] gaan neerkijken op hun ouders, omdat die een maatschappelijk ondergeschikte positie innemen en daarin berusten, en omdat ze hen zien als routinemoslims en niet als echt vrome, volledig aan het geloof toegewijde, mensen. Deze jonge moslims verwerpen de conservatieve hoofdstroom van de islam als niet-consequent, en ver verwijderd van het oorspronkelijke ideaal van zuiverheid. De cultuur van het land van hun ouders zien ze niet als een bron van trots en identificatie. De Nederlandse samenleving ervaren ze als decadent, arrogant en discriminerend... Uiteindelijk dient een geglobaliseerde islam, losgemaakt van het land van herkomst en verwijzend naar de Umma, zich aan als brandpunt van een nieuwe identiteit.” (Buijs, 2004: 5)

De Mohammed B.'s en Samir A.'s en andere verdachten van terroristische handelingen zijn gewoon geïntegreerde Nederlanders die in het menselijk proces van identiteitsontwikkeling verstrikt geraakt zijn tussen twee culturen. Zij komen in een soort vacuüm terecht, waar zich dan de ‘radicale islam’ of ‘euro-islam’ volgens Oliver Roy³ aandient die hen een passende identiteit verschaft.

“Feitelijk zijn de meeste terroristische acties in het Westen gepleegd door westerse moslims, of althans door in het Westen wonende moslims, waar we ook nog vele bekeerlingen bij moeten tellen. De meeste acties vonden plaats in naam van de “verdediging” van de islam of om het westerse imperialisme te bestrijden, slechts enkele vertoonden een direct verband met een specifiek conflict in het Midden-Oosten (in het verleden door Palestijnen gepleegde terroristische acties). De situatie in het Midden-Oosten is geen verklaring voor de radicalisering van jonge moslims in Europa: het is een sui generis verschijnsel, een gevolg van zowel de globalisering als de verwestering en houdt tevens verband met een generatiekloof.” (Roy, 2005: 28)

In Roys analyse worden de jongeren in kwestie gediagnostiseerd als mensen met een identiteitsprobleem, voorgesteld als een kwaal waarvoor ze bij de ‘radicale islam’ genezing zoeken. Martijn de Koning is het niet met deze analyse eens.

³ Oliver Roy is als senior onderzoeker verbonden aan het Franse *Centre National de la Recherche Scientifique*.

“Roy zegt dat er een soort deculturalisering plaatsvindt. Religie wordt uit de traditie gehaald. Ik ben het niet met hem eens. Ten eerste zitten ze niet in een cultureel vacuüm, dat is antropologisch gezien onzin. Je maakt altijd deel uit van een cultuur, of je nu wilt of niet. Hij geeft als voorbeeld halal fastfood. Dat is gewoon een teken van iets nieuws maar wel op basis van oude dingen. Ook die claim van een zuivere islam is deels om zich af te zetten tegen de ouders en als een soort cultuurkritiek naar de Nederlandse samenleving, maar dat is niet hetzelfde als breken met de ouders of breken met de Nederlandse cultuur.” (Interview met Martijn de Koning in 2005, Jansen & Janssen)

Na 11 september 2001 is het aantal aanslagen in Europa op de vingers van één hand te tellen. Nu is dat geen maat voor de dreiging en kan het ook liggen aan de effectiviteit van de inlichtingen- en opsporingsdiensten, maar als de identiteitsontwikkeling van tweede en derde generatie moslims spaak loopt en we ervan uitgaan dat de rekruten ruwweg een leeftijd tussen de 15 en 35 jaar hebben, dan staat een onzichtbaar leger van ‘radicale moslimstrijders’ klaar om Europa te veroveren. Minister Zalm heeft dan zeker gelijk met zijn opmerking na de moord op Theo van Gogh dat wij in oorlog zijn. Misschien is het een overdrijving en een cynisch commentaar op Roy en Buijs, maar de pathologisering/psychiatisering van deze jongeren en het diagnostiseren van de ‘radicale islam’ als een probleem *an sich* roept eerder de vraag op of men niet zelf bang is dan dat deze jongeren serieus worden genomen. Deze vraag wordt nog klemmender als de conclusie van het proces van die identiteitsontwikkeling wordt gedefinieerd in termen van radicalisering. Mocht je *überhaupt* de identiteitsworsteling van deze jongeren willen zien als probleem, dan liggen de oorzaken en aanwijzingen voor genezing in de diagnose dat deze jongeren geen thuis vinden in de Nederlandse samenleving en ook niet in hun migrantengemeenschap. Jongeren, migrant of niet, komen in hun puberteit en adolescentie in meer of mindere mate de gevestigde orde tegen. Daar is niets mis mee, dat is niet ziekelijk. Ook niet het besluit om moslim te worden. In wezen zijn deze jongeren de nieuwe *global citizens*. Ze hebben geen nationale identiteit, zowel niet van het land van aankomst als van het land van herkomst. Dat deze zogenoemde ‘euro-islam’ die mondiale identiteit wel verschaft en niet het begrip ‘global citizen’ zegt meer over de zwakte van dit niet-religieuze concept dan over het gevaar van de religieuze identiteit in de vorm van de ‘euro-islam’.

3. Botsing tussen culturen

3.1. *Polarisatie*

De Nederlandse samenleving is de afgelopen jaren gepolariseerd. Deze polarisering is echter niet dezelfde polarisering die er voor veel moslimjongeren is. Hoewel zij ongetwijfeld meer binding hebben met hun eigen gemeenschap, zetten zij zich ook daartegen af. Martijn de Koning:

“Je ziet dat de generatie van twintigers en dertigers zich aan het slachtoffergevoel van hun ouders proberen te ontworstelen. Zij verwijten de eerste generatie allochtonen dat slachtoffergevoel te cultiveren en schelden ze uit voor

beroepsallochtoon, subsidiehoer, of erger nog, NSB'ers. De nieuwe generaties zitten nu op een leeftijd waarin ze een eigen stem kunnen laten horen die zoden aan de dijk zet omdat ze met een behoorlijk aantal mensen zijn. Voorbeelden zijn (internetsites als) koerswijziging.nl en benjebangvoormij.nl.” (Interview met Martijn de Koning in 2005, Jansen & Janssen)

Tegenover deze jongeren bevindt zich het establishment en de bestaande en groeiende intolerantie. De Nederlandse minister voor Binnenlandse Zaken Remkes schrijft:

“Te constateren valt dat een groeiend aantal moslims zich door opiniemakers en opinieleiders in het maatschappelijk verkeer onheus bejegend voelt. Hierbij komt dat in hun ogen de overheid zich niet – of onvoldoende – als onpartijdige arbiter opstelt. Deze gedachte leeft onder de kleine groep van politiek radicale moslims maar ook binnen een groot deel van moslims dat zich wel verbonden voelt met – en gebonden acht aan – de principes van de democratische rechtsstaat.”⁴

Verhoudingen tussen autochtonen en allochtone moslims hebben zich erg verhard na 11 september 2001. Martijn de Koning signaleert dat deze trend eerder al was ingezet.

“We hebben het natuurlijk altijd over 11 september, maar als ik met moslim jongeren spreek die tussen de twintig en de dertig zijn, die hebben het ook over 11 september, maar die beginnen bijna allemaal eerst bij de El-Moumni-affaire⁵ van mei 2001. NOVA lijkt bewust de uitspraak van de imam, dat hij persoonlijk geweld afkeurt en geweld ook niet volgens de islam toestaat, uit de uitzending te hebben geknipt. Dat voelt men als dolksteek in de rug.” (Interview met Martijn de Koning in 2005, Jansen & Janssen)

De polarisatie waarin moslimjongeren geraken is niet eenvoudig te definiëren als tweepolig. Na 11 september 2001 werden moslims in het algemeen opgeroepen om hun afschuw of afkeuring uit te spreken over de aanslagen op het World Trade Center en het Pentagon. De polarisering lijkt daardoor te verscherpen, want het goede antwoord is niet te geven. Dit zit namelijk niet in de woorden ‘het is heel erg’ of ‘wij keuren het af’, maar in de constellatie van hoe de samenleving is ingericht. De eerste generatie migranten die zich in het maatschappelijk middenveld heeft gevestigd doet verwoede pogingen bij de Nederlandse samenleving te behoren door steunbetuigingen aan het adres van het Westen te sturen. Daarmee ondergraven zij hun positie ten opzicht van moslimjongeren die zich toch al niet thuis voelen in eigen kringen. Zij analyseren 11 september 2001 vanuit een geheel ander perspectief: populair gezegd, het ‘eigen schuld dikke bult’-perspectief.

De ‘Nederlandse’ pool wordt gekenmerkt door een overheid die steeds strenger optreedt, diverse politici en opiniemakers die vinden dat zij hun nek uitsteken en dat de overheid niets aan het probleem doet. De polarisatie is compleet bij een groep autochtone jongeren die juicht bij elke moskee of islamitische school die in de brand staat. De wetsvoorstellen in het kader van terrorismebestrijding die de ministers Remkes en de

⁴ Nota *Bestrijding internationaal terrorisme*, 9 maart 2004.

⁵ Het televisieprogramma *NOVA* interviewde op 3 mei 2001 de Rotterdamse imam El Moumni. Deze bestempelde homoseksualiteit als een ziekte. Dat hij tegelijkertijd geweld tegen homo's uitdrukkelijk afwees, liet de redactie in de uitzending onvermeld.

Nederlandse minister van Justitie Donner naar de Tweede Kamer sturen zijn niet meer bij te houden, maar als de AIVD een bespiegelende brief over de achterliggende oorzaken van radicalisering naar de Kamer stuurt reageren diverse publicisten en politici als door een wesp gestoken. Columnist Sylvain Ephimenco schrijft in het dagblad *Trouw*:

“De AIVD, die het woord ‘onderbouwen’ nog moet uitvinden, geeft geen cijfers en geen details. Wel wijst deze dienst de hoofdverantwoordelijken aan van deze door mist omgeven gewelddadige bekering tot de jihad. De schuldigen zijn opiniemakers en -leiders, lees: publicisten en politici. De politiek correcte gemeente, zowel binnen als buiten de Kamer, kan zijn geluk niet op en omarmt plots de door hen doorgaans zo verfoeide lange jassen.” (Ephimenco, 2004)

VVD-fractie leider Van Aartsen geeft de inlichtingendienst nog even een veeg uit de pan op een partijraad in Den Haag: “De AIVD moet zich niet bemoeien met de meningsvorming in ons land”.

Iedere moslim is een potentiële terrorist en dient zich te verantwoorden voor een zelfmoordaanslag waar ook ter wereld en iedere Nederlander die kritiek heeft op de islam is eigenlijk ook een terrorist, maar dan vanuit het tegenovergestelde perspectief bekeken. De columnisten die zich nu verontwaardigd uitlaten over moslimjongeren die iedereen en alles met de dood bedreigen, krijgen een antwoord van de straat op hun scherpe taal en literaire beledigingen. Dat is geen verontschuldiging voor het gedrag van deze jongeren en ook geen aanklacht tegen de harde taal van opiniemakers, het toont alleen aan dat zij die geen toegang hebben tot de massamedia zich vooral op internet zijn gaan bedienen van de taal van de confrontatie.

3.2. Superioriteit

Zowel bij moslims die streven naar een samenleving die gebaseerd is op de zuivere islam, als bij verwoede predikers van het Verlichtingsdenken laat zich een vorm van superioriteitsdenken signaleren, dat gebaseerd is op respectievelijk een radicale interpretatie van de koran en op een even radicale interpretatie van ‘de Verlichtingsidealen’ en de vormen van democratie en neoliberale markteconomie die daaruit heten te zijn voortgevloeid. Het superioriteitsbesef dat beide kampen kenmerkt, immuniseert de aanhangers tegen zowel kritiek van buiten als tegen zelfkritiek. ‘Radicale moslims’ blazen zonder blikken of blozen treinstations en forensentreinen op in Spanje en de Amerikanen bombarderen een trouwfeest in Afghanistan. De Amerikanen noemen dit *collateral damage* in een oorlog tegen het terrorisme. De aanslagen in Madrid werden opgeëist door de Abu Hafs Al-Masri Brigades of Al Qaida met de woorden:

“Now we say it clearly, hoping that you [Aznar] will understand it this time. We at the Abu Hafs Al-Masri Brigades are not sorry for the deaths of so-called civilians. Are they permitted to kill our children, our women, our elderly, and our youth in Afghanistan, Iraq, Palestine, and Kashmir; and we are forbidden from killing them? Allah, may He be praised, said: “Whoever attacks you, attack him in the same way that he attacked you” [Qur’an 2:194].”

Geen *collateral damage* als deel van een precisiebombardement, maar een ongerichte aanslag op alles wat geraakt kan worden, soldaten of niet. Beide partijen tonen een grote minachting voor het leven. De zogenaamde jihadstrijders willen de oorlog tegen het terrorisme en de geweldsescalatie in het Midden-Oosten en andere delen van de wereld vooral exporteren naar het Westen. Wie ze raken interesseert ze in wezen niet. Voor de geallieerden geldt *de facto* hetzelfde. De slag om Fallujah toont die arrogantie ten volle aan. Hoeveel weten wij van wat daar heeft plaatsgevonden? Slechts de dappere stap van een cameraman van CBS die zijn ruwe beelden aan de wereld toonde over de standrechtelijke executie van een gewonde man van wie wordt gezegd dat hij een strijder is, licht een tipje van de sluier op van wat daar is gebeurd.

3.3. Onmacht

Wat trekt jongeren met een opleidingsniveau van Hoger Beroepsonderwijs (HBO) en Wetenschappelijk Onderwijs (WO) nu eigenlijk aan in een godsdienst die hun leven dusdanig structureert dat het weinig ruimte overlaat voor eigen invulling. De spirituele verrijking die de koran en andere geschriften bieden kan dit niet afdoende verklaren. Khaled Al-Berry schrijft in *De aarde is mooier dan het paradijs* (2002) over zijn tijd in de Egyptische moslimorganisatie *Al-Jama'a al-islamiyya*, waar ook Mohammed Atta toe behoorde. Het is een van de weinige boeken van een ex-lid van een strenge moslimorganisatie. Het boek is erg oppervlakkig en geeft niet echt een inkijk in de organisatie. De indruk die je van Al-Berry krijgt is dat van een gelovige fanatieke jongen die in een soort scoutingclub probeert op te klimmen. Hij beschrijft de perversiteit van hoe de moslimjongeren naar meisjes kijken, maar dat verschilt niet veel van jongeren van die leeftijd die niet gelovig zijn. Eén aspect, hoewel ook niet echt uitgewerkt, geeft misschien inzicht in waarom hoogopgeleide moslimjongeren zich aangetrokken voelen tot dit soort organisaties. Het groepsgevoel, het behoren bij. Deze jongeren vinden binnen de zogenaamde 'zuivere' islam hun vrienden.

Joeri van den Steenhoven en Farid Tabarki, verbonden aan het trendbureau *Sign of the Times*, benadrukken op de website van *scienceguide*⁷ een ander aspect.

“Uit onderzoek door onderzoeksbureau Signs of the Times naar in Nederland woonachtige jongeren met ouders afkomstig uit, onder andere, Marokko blijkt ook de boosheid die er heerst onder deze groep jongeren. Niet alleen voelen ze zich geschoffeerd omdat respectloos met hun ouders wordt omgegaan. Talentvolle jongeren willen nu vooral eens op hun eigen kracht aangesproken worden. Want na een razendsnelle emancipatie van deze groep, zoals die blijkt uit hun forse aanwezigheid op Hoger Beroeps Onderwijs en Wetenschappelijk Onderwijs, willen ze nu aan de slag op de Nederlandse arbeidsmarkt. Een baan op hun niveau vinden ze echter zelden. Ook afgelopen voorjaar bij de

⁶ De authenticiteit van de verklaring van deze groep die in de krant *Al-Quds Al-Arabi* werd gepubliceerd, wordt in twijfel getrokken

⁷ Een nieuwsmagazine voor de kennissector waarin de bijdrage van innovatie en kennis aan de maatschappelijke en economische ontwikkeling centraal staat. De site profileert zich als een 'Internetcommunity voor docenten in het hoger onderwijs in Nederland'. Website: <http://www.scienceguide.org/>

Echo Award, een wedstrijd voor talentvolle allochtone studenten, was dit soort verhalen zeker geen uitzondering. Als goed opgeleide allochtone jongeren zich gemarginaliseerd en gediscrimineerd blijven voelen, blijft dat een voedingsbodempot voor radicalisering. Zelfs als dit maar met een zeer beperkte groep daadwerkelijk gebeurt, kunnen de gevolgen daarvan verwoestend zijn. De geschiedenis leert dat ons ook. De studentenrevoltes in de jaren zestig, de Rote Armee Fraktion, Brigade Rosse, Black Panther Movement, het waren allemaal bewegingen van radicaliserende, meestal hoger opgeleide jongeren die in verzet kwamen tegen de samenleving, waarin ze woonden maar niet konden of wilden participeren. Samir A. en Mohamed B. zijn daar een wrang, hedendaags voorbeeld van. Dit is een enorm destabiliserend gevaar dat niet enkel valt op te lossen met het uitbreiden van de AIVD of het aan veroordeelde terroristen ontnemen van de Nederlandse nationaliteit. Dit is symboolpolitiek die het gevoel van vervreemding en marginalisering bij deze jongeren alleen maar zal versterken.” (Van de Steenhoven & Tabarki, 2005)

De laatste woorden klinken onheilspellend, even onheilspellend als de bewering dat de gevolgen van de identiteitsontwikkeling van deze moslimjongeren te vinden zijn in hun breuk met hun eigen gemeenschap en de Nederlandse samenleving. Van den Steenhoven en Tabarki zien in de moord op Theo van Gogh “hoe diep het integratieprobleem echt zit”. De kernvraag is echter of er eigenlijk wel sprake is van een *integratie*probleem?

4. Grondslagen van terrorisme

4.1. Jihad is cool

Veel moslimjongeren willen terugkeren naar de ‘zuivere islam’ zoals dat genoemd wordt. Via moderne technologische middelen communiceren zij over de terugkeer naar de – sterk geïdealiseerde – situatie van vele eeuwen geleden, om de oude glorie van de islam in ere te herstellen. Op basis van een boek, een verhaal waarop de eeuwen geen vat gehad lijken te hebben. In die geschiedenis vinden zij een rechtvaardiging voor het geweld dat zij ‘de ongelovigen’ menen te mogen aandoen. Schrijver en columnist Mohammed Benzakour trekt een analogie met de verering van Lotte door haar vriend Werther in het boek *Die Leiden des Jungen Werthers* van Goethe. Daar waar de jonge Werther zich het leven benam voor de onbereikbare Lotte en symbool werd voor de Romantiek, staan de radicale moslimjongeren symbool voor een hernieuwde opleving van de Romantiek nu. Benzakour schrijft dat:

“In de tijd (toen) het hemelse licht zich nog niet aan hen had openbaard, zwierven velen doelloos rond (...), tot op zeker ogenblik iets hun donkere pad kruiste. Dat iets bleek schoon en zuiver te zijn, paradijselijk.’ En ‘...de ware moslim-Werther, met al zijn Sturm und Drang, is een offeraar, en zijn Lotte heet voor eens en altijd Allah.” (De Groene Amsterdammer 17 juni 2005)

Hier eindigt de overeenkomst want, zegt Benzakour, die ‘radicale’ moslim die “on-schuldigen doodt uit naam van een religie is een terrorist, een monster”.

Maar *is* de moslim jongere die zich aangetrokken voelt tot de ‘zuivere islam’ een romanticus en zou hij zich van het leven beroven als hij daar de kans voor had? Volgens de islam, beweren islamologen, mag dat niet en wilde Mohammed B. daarom een heroïsche dood sterven in een vuurgevecht met de politie. Maar wilde hij wel dood? De verdachten van de aanslagen van Madrid hebben zichzelf ook niet opgeblazen, ook al was Lotte misschien Allah voor hen. Het aardse leven bezat toch meer aantrekkingskracht dan de onzekerheid van het paradijselijk bestaan. De vraag is dan ook of die moslimjongeren zulke romantici zijn. Het is veeleer zo dat binnen het islamdebat de radicale islam geromantiseerd wordt in de zin dat deze een terugkeer tot de ‘oorspronkelijke islam’ zou zijn. Maar streeft de ‘radicale islam’ werkelijk naar een terugkeer van de hoogtijdagen van de islam, waarin het imperium tot in Spanje reikte? Islamoloog Hans Jansen⁸:

“Hoewel de hedendaagse radicale activisten in hun pamfletten regelmatig uitgebreid Ibn Taymiyya⁹ citeren, is er natuurlijk geen sprake van een organisatorische continuïteit tussen Ibn Taymiyya en hedendaagse radicale moslimsbewegingen. Er is pas iets van organisatorische continuïteit ontstaan in de jaren tachtig van de negentiende eeuw. Een zekere Gamal al-Din al-Afghani weet in die jaren in Caïro een groep discipelen om zich heen te verzamelen die hij weet te overtuigen van de noodzaak de oude glorie van de islam te doen herleven. (...) Waardoor waren de moslims hun traditionele superioriteit kwijt geraakt? Daar kon maar één reden voor zijn: doordat ze hun traditionele wetten en voorschriften, neergelegd in hun sharia, veronachtzaamd hebben. Herinvoering en toepassing van deze voorschriften, die uit tientallen handboeken goed bekend zijn, zou de islam en de moslims als het ware vanzelf de hen toekomende plaats in deze wereld teruggeven. Het is deze stroming die, bij gebrek aan een beter woord, als het islamitische ‘fundamentalisme’ bekend is komen te staan.”¹⁰

Goed geïntegreerde, hoogopgeleide moslimjongeren die zich bevinden in een periode van hun leven waarin ze ‘houvast’ zoeken, bekeren zich tot een religie die zijn wortels, zijn fantasie en zijn oorsprong vindt ergens in de vroege Middeleeuwen. Zonder twijfel is dit een romantische reactie die gelijkenis vertoont met de vergoelijking van geweld tijdens de oorlog in voormalig Joegoslavië door de verschillende bevolkingsgroepen. De Serven, Kroaten en andere bevolkingsgroepen waren sterren in historische lessen over slachtingen, glorieuze overwinningen, verraad en andere gebeurtenissen uit het verleden die hedendaagse wreedheden moesten verklaren, goedpraten of uitleggen. Sommige moslimjongeren die nu aangemerkt worden als ‘radicaal’ en op internet actief zijn, zijn ook erg bedreven in hun kennis van islamitische bronnen en gebruiken die om

⁸ Bijzonder hoogleraar voor het hedendaags islamitisch denken aan de Universiteit van Utrecht

⁹ Ibn Taymiyya is een van de belangrijkste rechtsgeleerden binnen de hanbalitische rechtsschool, de strengste en invloedrijkste van de vier soennitische rechtsscholen.

¹⁰ Oratie Van Hans Jansen aan de universiteit van Utrecht De radicaal-islamitische ideologie: van Ibn Taymiyya tot Osama ben Laden, 3 februari 2004.

bepaald gedrag te prijzen of te veroordelen. Martijn de Koning komt dat op internet ook tegen, maar dan in positieve zin:

“Op die MSN-groepen waar ik op zit, zitten mensen die zeggen dat ze 16 zijn en die behoorlijke radicale taal uitkramen, helaas nog zinnig ook. Er wordt geprobeerd om het goed te onderbouwen. Ze maken er werk van zonder achter de kudde aan te lopen.” (Interview met Martijn de Koning in 2005, Jansen & Janssen)

Dit laatste werpt een ander licht op de achtergronden van de ‘radicale islam’ waar die jongeren zich toe keren. Deze jongeren lijken niet zomaar te herhalen wat Sayyid Qutb¹¹ vijftig of zestig jaar geleden heeft geschreven of gezegd. Er is een religieuze component bij zogenaamde ‘radicale moslimjongeren’, maar deze is wel gerelateerd aan het heden, hun eigen situatie en de wereldpolitiek. In die zin is ‘radicalisme’ misschien wel *cool*, omdat het op dit moment ergens bijhoren betekent.

“Jihad is cool, de verering van Bin Laden, de bewondering uitspreken over 11 september en de reactie daarop, die lijkt op een soort gedachtenpolitie, zeggen meer over de maatschappelijke verhoudingen dan de hang van deze moslimjongeren naar de geschiedenis.” (Interview met Martijn de Koning in 2005, Jansen & Janssen)

Thijl Sunier, als antropoloog verbonden aan de Universiteit van Amsterdam, probeert aan te geven dat je de islam ook als *lifestyle* kunt zien. Misschien vindt dat niet op hele grote schaal plaats, maar het plaatst radicalisering in een andere context.

“Op het moment dat het Surinaamse of Nederlandse vriendinnetje van een moslima een hoofddoek gaat dragen wordt het wel heel postmodern. Ik zag een vriendin van een islamitische student van mij in het blad Contrast die had een hoofddoek op tijdens een antiracisme demonstratie en dan zie je dat de “lifestyle” zich niet beperkt tot de grenzen van het moslim-zijn. Daar waar traditioneel de hoofddoek werd gedragen uit gewoonte of omdat het binnen de gemeenschap zo hoorde, is het dragen als “lifestyle”-element wel een breuk met het verleden. Het probleem is niet zozeer de hoofddoek, maar wel dat die hoofddoek een symbool is en een symbool voor beide partijen. (...) Het verwarrende van de huidige discussie is dat veel mensen het totalitaire (lees: fundamentalistische) wereldbeeld als het ‘ware’ beschouwen. Dat is het meest islamitische, het meest traditionele, het meest radicale en op een bepaalde manier is dat wel zo, maar het is ook een wereldbeeld. Het is niet een uiting van diepe religiositeit, maar het is een uiting van de inzet van religie in de publieke ruimte.” (Interview met Thijl Sunier in 2005, Jansen & Janssen)

Maar leidt dit romantische en/of *coole* beroep op ‘de zuivere Islam’ nu automatisch tot gewelddadig handelen?

¹¹ Sayyid Qutb (1906-1966) was grondlegger en een belangrijke ideoloog van de Egyptische Moslimbroederschap.

4.2. Religieus terrorisme?

Bij de moord op Theo van Gogh, maar eigenlijk al sinds 11 september 2001 staat binnen de discussie over terrorisme de islam centraal. Zonder enige twijfel zijn de jonge mannen en ook vrouwen die terroristische aanslagen plegen vaak zeer religieus, pogen zij te leven naar de letter van de koran en doen zij studies naar de bronnen en geschriften die hen dieper in het geloof doen afdalen. Is dat dan ook de reden waarom ‘zij’ zich tegen ‘ons’ keren? Zij zijn moslims, maar zijn zij ook *moslimterroristen*, oftewel strijders uit naam van Allah? Een Tsjetsjeense vrouw die zich opblaast in een Russisch theater is zij moslim of is zij Tsjetsjeen? Schrijfster Jessica Durlacher reageert in *de Volkskrant* naar aanleiding van een artikel over de Egyptische schrijfster Nawal el-Sadawi met de woorden:

“Ook koestert ze [Nawal el-Sadawi] sympathie voor vrouwelijke zelfmoorde-naars. Ook wordt de indruk gewekt dat het De Balie¹² niet zoveel uitmaakt dat deze politiek geëngageerde gast in haar vrije tijd haar volk oproept militair ten strijde te trekken tegen Israël en de VS.” (De Volkskrant 22 maart 2005)

Als Sadawi al wordt veroordeeld voor haar medeleven met het slachtoffer van geweld dat geweld pleegt, dan blijft er van de vrouw die daadwerkelijk het dynamiet omhangt ook moreel weinig over. Die jihadstrijdster is fanatiek, religieus en vooral niet redelijk. Met haar hoeft geen gesprek meer worden aangegaan, zij is jihadstrijdster *pur sang*. Dat zij ook nog Tsjetsjeens of Palestijns is, is niet relevant. Het interessante van Durlachers standpunt is dat ze het woord ‘religieus’ niet uitdrukkelijk gebruikt, maar dat ze het eigenlijk absurd vindt dat De Balie iemand het woord geeft die dit type strijd tegen Israël en de Verenigde Staten goedpraat. In haar ogen zijn deze strijders niet alleen terroristen, maar religieuze fanatici waar geen woord mee gewisseld moet worden.

Directe relaties tussen de islam en geweld of tussen een preek van een imam en geweld zijn echter niet alleen moeilijk te leggen, vaak zijn ze ook niet aanwezig. De zaak van de imam El-Moumni laat dit duidelijk zien. Hoewel de Rotterdamse imam El-Moumni beweert dat de koran en hijzelf homoseksualiteit afwijzen, stelt hij ook dat geweld tegen homo’s niet geoorloofd is volgens de koran en hemzelf. Dat Osama bin Laden of een ander lid van Al Qaida of aanverwante islamitische actiegroep een fatwa, geschrift of oproep uit doet gaan om ongelovigen te doden wil nog niet zeggen dat die oproep zijn basis in de koran vindt. Als president Bush besluit Fallujah te zuiveren van ‘terroristen’, dan wordt dat niet geanalyseerd langs de meetlat van de Verlichting of de bijbel, terwijl de woordkeus wel degelijk in die richting wijst. In de documentaire *The Thesis of The Power And The Glory* (BBC1 documentaire 8 december 2003) stelt Michael Buerk dat er een huwelijk heeft plaatsgevonden tussen geloof en politiek in zowel de Verenigde Staten als het Verenigd Koninkrijk. Al ziet Buerk daar geen gevaren in, de documentaire laat haarfijn zien hoe Blair zijn partij bespeelt met het toverwoord *believe*. In de aanloop naar de Irakoorlog en rond het conflict over het wel of niet bestaan van massavernietigingswapens presenteerde hij zich als de leider van het volk en men diende hem te geloven dat hij het allemaal goed bedoelde.

¹² Nawal el-Sadawi sprak in De Balie, een debatcentrum in Amsterdam.

“When asked to whom he would answer for the deaths of British soldiers in Iraq, Blair replied that it would be not to parliament or history or even the people, but to “my Maker”. This reference to a higher authority is disturbing, particularly in our political system, where there is an inherent danger of elective dictatorship. It doesn’t do to let the hand of God get too close to the levers of power.” (Macwither, 2003)

Christenen zoeken elkaar ook op in kerken of op happenings als de EO-jongerendag. Bin Laden maakt gewoon simpel gebruik van dat fenomeen, zoals Blair zijn toehoorders aan zich bindt door te zeggen dat ze oneindig geloof in hem moeten hebben, zelfs als hij bijna liegt. Door in te zoomen op het geloof krijg je analyses zoals die van Frank Buijs:

“Fundamentalistische moslims hebben het in theologisch opzicht een stuk eenvoudiger, omdat ze kunnen terugrijpen op een eeuwenoude traditie. De aantrekkingskracht van het fundamentalisme schuilt in verschillende factoren. Voor moslims die geconfronteerd worden met de chaos in de wereld draagt het fundamentalisme een ordening aan die verwoord wordt in een vertrouwde terminologie (Kepel, 1997). Het combineert trots op een roemrijk verleden met de belofte van een stralende toekomst. Het formuleert een scherpe kritiek op westerse verschijnselen van decadentie, individualisme en gebrek aan zingeving, die ten dele ook buiten de kring van fundamentalistische moslims wordt onderschreven.”¹³

Er lijkt voor het westers publiek dus een asymmetrie te bestaan tussen het gebruik van een religieus idioom door mensen als Bush of Blair en mensen als El-Moumni of ‘radicale’ moslimjongeren. Weinig Westerlingen zullen de stelling wensen te verdedigen dat Bush en Blair, omdat zij zich bedienen van een religieus idioom, een *religieuze* oorlog voeren en dat er een direct verband bestaat tussen christendom – of desnoods Verlichting – en de oorlog in Irak. Maar in het geval van de ‘radicale’ moslimjongeren wordt er wél een direct verband gelegd tussen religieus idioom en het plegen van ‘religieus geweld’.

5. De islam als ideologie

5.1. Moderne westerse radicale islam

Is religie wel zo belangrijk voor deze zogenaamde beweging van de ‘radicale’ islam en *als* die al belangrijk is, werkt het beroep op religie dan misschien niet eerder moderniserend dan reactionair? Columnist Daniel Pipes¹⁴ is niet de meest progressieve schrijver. Als zoon van Richard Pipes¹⁵ verkeert hij veelvuldig onder neoconservatieven als Paul Wolfowitz en Richard Perle. Pipes schreef een artikel ‘The Western Mind of Ra-

¹³ Frank Buijs, onderzoeksvoorstel ‘Moslims in Nederland’, december 2004

¹⁴ Daniel Pipes is directeur van het *Middle East Forum* (<http://www.meforum.org/>) en columnist.

¹⁵ Historicus aan de Harvard Universiteit en in de jaren 70 en 80 van de vorige eeuw een sleutelfiguur in de anti-communistische beweging in de VS.

dical Islam' in december 1995, dus lang voor de aanslagen van 11 september 2001. De conclusies van het artikel laten zich raden, maar de argumentatie is erg interessant. Pipes beweert en staaft dat met veel voorbeelden dat de 'radicale' islam in wezen een modernisering inhoudt van de traditionele islam.

“Fundamentalists are individuals educated in modern ways who seek solutions to modern problems. The Prophet may inspire them, but they approach him through the filter of the late twentieth century. In the process, they unintentionally substitute Western ways for those of traditional islam.” (Pipes, The Western Mind of Radical Islam First Things december 1995)

Islamisten zijn de hedendaagse 'fundamentalistische' moslims volgens Pipes.

“The islamists' goal turns out to be not a genuinely islamic order but an islamic-flavored version of Western reality. This is particularly apparent in four areas: religion, daily life, politics, and the law. It's certainly not their intent, but militant Muslims have introduced some distinctly Christian notions into their islam. Traditional islam was characterized by informal organizations. (...) islamists, ignorant of this legacy, have set up church-like structures.” (Pipes, The Western Mind of Radical Islam First Things december 1995)

Pipes laat in zijn verhaal diverse religieuze leiders en theoretici aan het woord, onder wie de Soedanese Islamistische ideoloog, Hasan Al Turabi. Al Turabi wordt in het Appendix van het 9/11-commissierapport een *hardliner* genoemd die poogt in geheel Soedan de *sharia* in te voeren.

“Traditional Muslim men took pride in their women staying home; in well-to-do households, they almost never left its confines. Hasan Al Turabi has something quite different in mind: “Today in Sudan, women are in the army, in the police, in the ministries, everywhere, on the same footing as men. I am for equality between the sexes, Turabi explains. “woman who is not veiled is not the equal of men. She is not looked on as one would look on a man. She is looked at to see if she is beautiful, if she is desirable. When she is veiled, she is considered a human being, not an object of pleasure, not an erotic image.” (Pipes, 1995: 4)

Tevens gaat Daniel Pipes in op de situatie in Iran dat wordt gezien als een islamitisch bolwerk bij uitstek, gesloten en ondemocratisch.

“For centuries, a woman's veil served primarily to help her retain her virtue; today, it serves the feminist goal of facilitating a career. The establishment of an Islamic order in Iran has, ironically perhaps, opened many opportunities outside the house for pious women. They work in the labor force and famously serve in the military. A parliamentary leader boasts, not without reason, about Iran having the best feminist record in the Middle East, and points to the numbers of women in higher education.” (Pipes, The Western Mind of Radical Islam First Things december 1995)

Wij gaan hier niet voorbij aan de mensenrechtenschendingen en de positie van vrouwen in Soedan en Iran, maar de redeneringen en de praktijk die spreekt uit de bovenstaande

voorbeelden en vele andere die Pipes noemt, geven wel degelijk een andere kijk op de zogenaamde ‘radicale’ islam. Het plaatst die islam in een ander, ideologisch, perspectief. Ayatollah Khomeiny schreef in januari 1989 een brief aan Gorbatsjov waarin hij de universaliteit van de islam uit de doeken deed. Daniel Pipes refereert aan de brief in zijn artikel:

“As interpreted by a leading Iranian official, this letter ‘intended to put an end to (...) views that we are only speaking about the world of islam. We are speaking for the world.’ It may even be the case -- Khomeiny only hints at this -- that islam for him had become so disembodied from faith that he foresaw a non-Muslim like Gorbachev adopting islamic ways without becoming a Muslim.” (Pipes, *The Western Mind of Radical Islam First Things december 1995*)

De neoconservatief Pipes sluit zijn verhaal af met een bijna progressieve interpretatie van de ‘radicale’ islam.

“The islamist leaders are not peasants living in the unchanging countryside but modern, thoroughly urbanized individuals, many of them university graduates. Notwithstanding all their talk about recreating the society of the Prophet Muhammad, islamists are modern individuals at the forefront of coping with modern life.” (Pipes, *The Western Mind of Radical Islam First Things december 1995*)

5.2. *Geweld als onderscheidend vermogen*

Uit de bronnen, geschriften, redevoeringen en discussies van religies of ideologieën is zowel een legitimering van geweld als een legitimering van vrede te halen, afhankelijk van de eigen agenda en wensen. De geschiedenis laat dat keer op keer zien, niet alleen met betrekking tot religies, maar ook tot ideologieën.

“Maar roept de islam dan niet op tot haat en geweld? Zeker wel. Allah is een opperwezen met een tweeslachtig karakter, net als God en Jahweh. Zij allen belichamen liefde, maar evenzeer toorn en wraakzucht jegens ongelovigen. (...) Die tweeslachtigheid zit overigens niet alleen in religies, maar evenzeer in de grote ideologieën. De Verlichting is tegelijkertijd een vehikel van de vooruitgang én de basis van dictatoriale planmatigheid à la Stalin. Het liberalisme is zowel heraut van de vrijheid als legitimatie van uitbuiting en buitensluiting van de zwakkeren van de samenleving. Het christendom diende als vergoelijking van de apartheid, maar haar belangrijkste bestrijders waren christelijke geestelijken.” (Buijs, 2005b: 16)

Door de ‘radicale’ islam als ideologie op te vatten en niet als religie wordt deze ook interessant voor niet-moslims, zoals Khomeiny al suggereerde in 1989. Khomeiny creëerde een opening voor niet-moslims om de islam niet alleen te zien als een religieuze stroming maar als een ideologische basis voor maatschappijvorming. Deze andere benadering biedt geen garantie voor het voorkomen van aanslagen, maar zij kan wel leiden tot visionair handelen dat mensen bindt en in dialoog brengt. Zij schiept ook hoop en openheid om te zoeken naar wat willen we met deze wereld en vermijdt het fatalisme

dat de *diehards* uitstralen met woorden als ‘zij willen haat zaaien, wij niet’ en ‘we weten dat er een aanslag op komst is, maar alleen nog niet wanneer.’ Een ideologie lijkt neutraler, minder beladen dan een godsdienst.

In de jaren tachtig vochten er guerrillabewegingen in Midden-Amerika, Zuid-Amerika, Afrika en Azië onder de vlag van het socialisme, communisme, maoïsme en het stalinisme tegen dictaturen die veelal gesteund werden door de Verenigde Staten. Al waren de wreedheden die door de dictators werden begaan vele malen erger, ook de guerrilla hield geen schone handen. Welke oorlog dan ook, burgers zijn de eerste slachtoffers. In Oezbekistan, Afghanistan, Irak en andere landen waar nu de *war on terror* wordt uitgevochten zijn burgers ook het slachtoffer. Hoe hard de geallieerden ook pogen te roepen dat het niet zo is, mensenrechtenorganisaties rapporteren de laatste jaren veelvuldig over mensenrechtenschendingen in naam van de *war on terror*. Hoe graag mensen als Blair en Bush de wereld willen indelen in Goed en Kwaad, de werkelijkheid is weerbarstiger. Rond de invasie en bezetting van Irak bestond er geen gesloten front van de geallieerden. Ditzelfde geldt voor de strijd om Afghanistan waar er ook geen complete eensgezindheid was.

Net zomin als de geallieerden een gesloten front vormen, is dit bij de ‘radicale’ islam het geval. Journalist Paul Eedle schreef een artikel met de titel ‘Al Qaida takes fight for “hearts and minds” to the web’. In het artikel citeert hij Muntasser al-Zayyat, een bekende Egyptische activist:

“We know that our brothers who carried out this action [11 September] were, in their view, supporting the Palestinian cause. But we are also interested in communicating well with others. By ‘others’ I mean those whom we want to side with us in this struggle.” Al-Zayyat went further. He said resistance to the USA was a religious duty, but added: “I do not go so far down this path as to target civilians indiscriminately in the way that happened.” (Jane’s Intelligence Review, August 2002, rpt. in CNO/IO Newsletter, 5-11 August 2002)

Eedle noemt een tweede moment van discussie binnen de zogenaamde radicale beweging. In maart 2002 schreven 150 Saoedi-Arabische prominenten een open brief in reactie op de steun die 60 Amerikaanse intellectuelen aan president Bush betuigden.

“In March, Saudi scholar Sheikh Salman al-Oadah published a response, signed by 150 Saudi academics and professionals, called ‘How we can co-exist’. While it was clear in its condemnation of US policies, the letter caused a storm in Muslim circles by offering a dialogue with the West and conceding that the West and islam did, indeed, share certain universal values. Sheikh Salman al-Oadah was one of the two main religious leaders of the opposition movement in Saudi Arabia in the early 1990s, the other being signatory Safar al-Hawali.” (Jane’s Intelligence Review, August 2002, rpt. in CNO/IO Newsletter, 5-11 August 2002)

Eedle gaat in zijn artikel vooral in op de wijze waarop Al Qaida internet gebruikt om haar standpunt aan anderen over te brengen of op te leggen. Dat is jammer, want door in te zoomen op het probleem-Al Qaida en haar macht gaat iets verloren, namelijk de ideologische strijd die ook binnen de radicale islam heerst.

5.3. *Geen doctrine, geen communicatie, geen gesprek*

Net als in de jaren tachtig de strijd in Latijns-Amerika van diverse guerrillabewegingen hopeloos leek ten opzichte van de grootmacht Amerika, maar desondanks een grote aantrekkingskracht had op mensen in de linkse beweging, zo heeft Al Qaida met haar radicale islam grote aantrekkingskracht op jonge moslims. Dat is niet verwonderlijk. Al Qaida heeft haar sporen verdiend in de strijd tegen de Sovjet-Unie. Toen stond het Westen juichend aan de zijlijn om de jihadstrijders de dood in te sturen voor het goede doel: het tegengaan van de Sovjetheerschappij. Al heeft de beweging vervolgens meer burgerslachtoffers in het Midden-Oosten of liever buiten het Westen gemaakt dan onder Westerlingen, het heeft wel de ideologische strijd continu aangewakkerd en levendig gehouden. Paul Eedle vroeg zich in juli 2002 al af *“How does Al Qaida stay organised when its members are in hiding and scattered across the world?”* Hij gaf zelf ook maar meteen het antwoord: *“Easy – it runs a website.”* (Eedle, *The Guardian* 17 juli 2002). En dat dit sinds 2002 niet sterk is veranderd laat de *Middle East Media Research Institute* in 2004 zien met een uitgebreid rapport over ‘radicaal’ islamitische websites. Opvallend is dat het merendeel van deze websites worden *gehost* in de Verenigde Staten. In wezen is internet het enige communicatiemiddel dat de ‘radicale’ islam ter beschikking staat. Een van de weinige netwerken die ook nog regelmatig verklaringen uitzendt is *Al Jazeera*, maar daarvan wordt in Nederland gezegd dat het haatzaaiende propaganda de wereld instuurt.

De site waar Eedle het in zijn artikel in *The Guardian* over heeft, *“is entirely in Arabic, which means that tens of millions of people who hate American policies on the Middle East can read it, but almost nobody in either the governments or the media of the west can understand a word”*. (Eedle, *The Guardian* 17 juli 2002) Voor een deel is dit op te vatten als strategie, maar David Baran¹⁶ en Mathieu Guidère¹⁷ van *Le Monde diplomatique* wijzen op een ander aspect. Door de definiëring van het verzet als radicaal, terroristisch en fanatiek, hoeven wij niet meer te luisteren naar de boodschap.

“De aanhangers van de radicale islam nemen niet eens meer de moeite om de boodschap over te brengen en laten alleen de angstaanjagende onthoofdingen en bomaanslagen zien. In de praktijk blijkt dat het Irakese conflict in toeneemende mate wordt gedomineerd door het Amerikaans en Irakees ‘discours’. Het gewapend verzet daarentegen is bijna onhoorbaar, met uitzondering van het geluid van explosies en kidnappings. Haar boodschap wordt op verschillende manieren gedwardsboomd. Om te beginnen door de productiemodus zelf; mond-tot-mondberichten, ouderwetse pamfletten, verklaringen en video’s op wisselende internet sites, dit alles bijna uitsluitend in Arabisch. Hierdoor is het ook voor buitenlandse waarnemers moeilijk om de boodschap te ontvangen. Daarbij is er sprake van min of meer bewuste censuur; de video’s worden ontdaan van onderbouwing, slechts enkele “cruciale beelden” worden behou-

¹⁶ Onderzoeker en consulent verbonden aan de *International Crisis Group* in Brussel.

¹⁷ Professor in de Arabische taal en leider van het *Laboratoire d’analyse de l’information stratégique* in Saint-Cyr

den. Tot slot het voornaamste element; de boodschap wordt bij voorbaat gediscrediteerd aangezien het komt van een “fanatieke” en “bloeddorstige” vijand. De communicatie is slechts de rationalisatie van ongeleid geweld en niet de moeite van het luisteren of analyseren waard. Aangezien de vijand van geweld gebruik maakt wordt aandacht voor de boodschap als een knieval gezien.” (Baran & Guidère, 2005: 05, onze vertaling

Daar waar in de jaren tachtig er vanuit verschillende politieke stromingen solidariteitsgroepen waren met de guerrilla waar dan ook in de wereld, zijn die nu in Nederland en het Westen niet te vinden. De enigen die bereid zijn zich voor het verzet in Tsjetsjenië, en Irak in te zetten zijn radicale imams die in Nederland hard worden aangepakt. In de berichtgeving wordt aan het verzet in Tsjetsjenië of Irak geen aandacht besteed. In dit kader confronteren de jihadstrijders die in Bosnië en Kosovo tijdens de oorlog in voormalig Joegoslavië hebben gevochten ons met de dubbele moraal van het Westen. Moslims werden in Bosnië gezien als de laagste klasse, waar iedereen op neerkeek. Dat moedjahedien-strijders uit Afghanistan van het verguisde Al Qaida hun mouwen daar kwamen opstropen om tegen de Serven te vechten, zegt iets over hun beschaving. Dit in tegenstelling tot het gebrek aan bereidheid aan Westerse kant om de handen uit de mouwen te steken. De moedjahedien strijders waren in wezen verzetsstrijders die het opnamen voor de meest verdrukten.

“In hoge mate dankzij de steun van de moedjahedien en militaire steun van islamitische landen hielden de Bosnische moslims in 1992 stand, zo constateert de Amerikaanse bemiddelaar Richard Holbrooke in zijn boek To End A War. De CIA was al die tijd op de hoogte van de activiteiten van de moedjahedien. De Amerikanen hadden geen bezwaar tegen hun aanwezigheid omdat ze de ‘geïsoleerde Bosniërs’ hielpen te overleven. Maar in het Dayton-akkoord, dat eind 1995 een einde maakte aan de oorlog, werd bepaald dat de heilige strijders binnen dertig dagen na de aankomst van SFOR het land moesten hebben verlaten. Holbrooke was bang dat de moedjahedien de wapens zouden opnemen tegen Amerikaanse soldaten. Mochten ze het land niet verlaten, zo dreigde Holbrooke, dan kreeg Bosnië geen steun. Alija Izetbegovic, leider van de Bosnische moslims, koos voor het geld, al duurde het nog jaren voor de (meeste) buitenlanders vertrokken.” (NRC handelsblad 9 augustus 2001)

Uiteindelijk mochten de strijders ons vuile werk wel opknappen, maar vervolgens moesten ze snel verdwijnen, dat was de teneur. Cynisch genoeg zijn het deze strijders die zich nu tegen ‘ons’ keren en een inspiratiebron vormen voor moslimjongeren in het Westen.

6. Zoeken naar een uitweg

6.1. *Terrorisme versus armoede*

De arrogantie en het superioriteitsdenken dat wij de ‘radicale’ islam met haar totale waarheid verwijten geldt evenzeer of misschien nog veel meer voor onszelf. Het is een

uiting van het gebrek aan historische notie en aan de plaats die het Westen in de internationale arena nog steeds inneemt. R. Coolsaet¹⁸ schrijft:

“Op de lokale wortels van het islamistische terrorisme buiten Europa heeft de internationale gemeenschap dikwijls slechts indirecte invloed. Dat geldt met name voor de Maghreb en het Midden-Oosten. In tegenstelling tot het gevoel dat in het Westen leeft, hebben islamistische terreurgroepen vooral in deze regio grote aantallen slachtoffers gemaakt, lang voor 11 september. Vele Arabische samenlevingen verkeren sinds twintig jaar in crisis: groeiende werkloosheid, emigratie van de hoger opgeleiden, dictatoriale regimes, geweld in allerlei vormen, repressie en verpaupering. De bevolking verwacht niets meer van haar leiders en eist oplossingen zonder echter precies te weten welke. Sommigen van hen vinden steun en zingeving bij een conservatieve islam en anderen gaan op zoek naar een jihad.” (Coolsaet, 2005: 24)

Coolsaet vervolgt met een bespreking van het *Arab Human Development Report 2002*.

“De hoofdauteur van het rapport, de Egyptische academicus Nader Fergany, is van oordeel dat de Arabische en moslimregimes een zware verantwoordelijkheid dragen voor de huidige malaise – maar dat geldt ook voor het Westen dat niet geaarzeld heeft onder het mom van vrijheid en democratie regimes te steunen die dezelfde begrippen met voeten treden. De auteurs van het rapport smeken als het ware om westerse steun. Niet in de vorm van een interventie om de democratie bij hen te komen vestigen, maar veeleer een politieke inspanning om een meer inclusieve wereld in het vooruitzicht te stellen.” (Coolsaet, 2005: 25)

Een inclusieve wereld. Mooier had Coolsaet het niet kunnen benoemen, vooral omdat hij de schrijvers van het VN rapport *High level panel on threats, challenges and change* aan het woord laat. Hun analyse gaat in op een nadere omschrijving van die inclusieve wereld. Geen eurocentrische, arrogante wereld, maar een open blik.

“Maar zij [de schrijvers van het rapport] vrezen ook de voortzetting van de huidige toestand waarin de westerse bronnen van onveiligheid – terrorisme en proliferatie – de meeste aandacht en energie opsorpen. Indien niet evenveel aandacht gaat naar de strijd tegen armoede, leefmilieu, aids, georganiseerde misdaad en burgeroorlogen – die voor het grootste deel van de mensheid een veel directere bedreiging vormen dan het terrorisme – dan riskeert men dat de VN en daarmee heel het multilaterale bouwwerk enkel zal worden gezien als een instrument ‘of the rich and powerful’.” (Coolsaet, 2005: 25)

¹⁸ Directeur van het departement Veiligheid & Global Governance op het Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen in Brussel en hoogleraar internationale politiek aan de Universiteit Gent. Rik Coolsaet is auteur van de Mythe van Al-Qaeda ((2004).

6.2. *Jihad versus Mcworld*

De Amerikaanse politicoloog Benjamin Barber plaatst de tegenstelling tussen het superioriteitsdenken van het Westen en van de zogenaamde jihadstrijders in een ander perspectief. In de inleiding bij de nieuwe editie van zijn boek *Jihad versus McWorld* schrijft Barber:

“De botsing tussen de krachten van een veelvormige stammencultuur en een reactionair fundamentalisme, die ik jihad heb genoemd, en de krachten van de uniforme modernisering en agressieve economische en culturele globalisering, die ik McWorld heb genoemd, wordt meedogenloos aangescherpt door de dialectische onderlinge afhankelijkheid van deze twee schijnbaar aan elkaar tegengestelde stromingen.” (Barber, 2002: 11)

Het interessante in de analyse van Barber is dat hij het woord ‘jihad’ gebruikt in een brede context. Toen hij het boek in 1995 schreef zal hij niet hebben kunnen weten dat de term zes jaar later een bijna apocalyptische lading zou krijgen. In deel twee van het boek wandelt hij door de wereld van de jihad en begint niet bij de islam, maar in Europa. Daarna passeren voorbeelden uit de hele wereld de revue, waarbij vooral nationalisme centraal komt te staan. Dat uiteindelijk de islam ter sprake komt is niet meer dan logisch in de lijn van het betoog. Als Barber het boek nu zou schrijven, zou een omgekeerde volgorde meer voor de hand liggen. Van islamitische jihad naar Lonsdale-jongeren en het rechts-nationalisme van mensen als Geert Wilders. Jihad als ontarding, ontworteling en het besef geen grip meer te hebben op je eigen situatie. Jihad als het Nee tegen de Europese grondwet. Hoe futiel de grondwet in zijn betekenis ook is — want zonder de grondwet draait de Europese Unie gewoon door — het Nee is vooral een Nee tegen het onzichtbare. Geen eigenheid meer. Men zou de grondwet als uitiem positief gebaar kunnen zien naar een gelijkwaardige wereld, maar dat gebaar, die illusie is niet meer dan een liberaal traktaat, een pleidooi voor een ongebreideld ‘McEurope’. Dat ontlokte een ware jihad in Frankrijk en Nederland. Het onbeteugelde kapitalisme, door Barber *McWorld* genoemd, is eigenlijk het grootkapitaal, dat volledig geglobaliseerd buiten elke redelijke democratische controle, zich monetair te goed kan doen. De verbazing was bij de gevestigde politiek groot over het verlies van het referendum over de Europese grondwet. De grootte van die verbazing was recht evenredig met de diepte van het gebrek aan *feeling* onder deze politici over wat er in hun samenleving over dit onderwerp gedacht werd..

In de hedendaagse politiek lijkt er nog slechts één woord centraal te staan: beheersing. De Sloveense filosoof en psychoanalyticus Slavoj Žižek schrijft in *Pleidooi voor intolerantie*:

“In post-politiek wordt het conflict tussen wereldomvattende ideologische visies, belichaamd door de verschillende partijen die een concurrentiestrijd om de macht voeren, vervangen door de samenwerking van verlichte technocraten (economen, opiniepeilers) en liberale multiculturalisten; langs de weg van de onderhandeling en belangenbehartiging wordt een compromis bereikt dat wordt gepresenteerd als een min of meer universele consensus. Zo benadrukt de post-politiek de noodzaak om oude ideologische tegenstellingen te verlaten en nieuwe kwesties aan te pakken, met gebruikmaking van de nood-

zakelijke specialistische kennis en vrij overleg, en daarbij rekening te houden met de concrete wensen en verlangens van de mensen.” (Žižek, 1998: 25)

Žižeks betoog geeft niet alleen de onmacht aan waarmee de huidige politiek worstelt in haar poging grip te krijgen op het transnationale bedrijfsleven, maar is ook een uitleg van de uniformisering van het hedendaagse debat met betrekking tot terrorisme. Van links tot rechts onderschrijft men de strafrechtelijke aanpak van dit probleem.

“Op eenzelfde manier benadrukken de voorstanders van New Labour met graagte dat je zonder vooringenomenheid goede ideeën moet gebruiken en toepassen, ongeacht hun (ideologische) oorsprong. Wat zijn goede ideeën dan wel? Ideeën die “werken”, natuurlijk. (...) De politieke daad (interventie) is niet gewoon iets dat goed functioneert binnen het kader van de bestaande relaties, maar iets dat het kader van de manier waarop de dingen werken zelf verandert. Zeggen dat effectieve ideeën hetzelfde zijn als goede ideeën, betekent een acceptatie op voorhand van de constellatie die bepaalt wat werkt.” (Žižek, 1998: 26)

Het ontbreekt de politiek aan moed en visie om uit het discours van de *War on Terror* te stappen. Daarmee wordt de samenleving verder dichtgetimmerd. Als Abdul Jabbar van der Ven in een televisie interview zegt dat hij het niet erg zou vinden als Geert Wilders binnen twee jaar dood zou zijn, zijn de fractieleiders van links tot rechts er als de kippen bij om de minister van Justitie een brief te sturen over de mogelijkheid om Van der Ven strafrechtelijk te vervolgen. Maar een felicitatie van minister van Financiën Zalm aan generaal Musharaf over een standrechtelijke executie van een verdachte in Pakistan, een land met een niet al te grote staat van dienst op het terrein van mensenrechten, is geen woord in de Kamer waard.

6.3. *Dit is de werkelijke wereld waarin wij leven*

Zalms felicitatie aan generaal Musharaf ligt in de lijn van een opmerking van de Amerikaanse minister van Defensie Rumsfeld die door Žižek wordt aangehaald om aan te geven dat wij terroristen niet meer als deelnemers van deze samenleving zien.

“Asked by journalists about the goals of the American bombardment of Afghanistan, Donald Rumsfeld once simply answered: “Well, to kill as many Taliban soldiers and Al Qaida members as possible.” This statement is not as self-evident as it may appear: the normal goal of a military operation is to win the war, to compel the enemy to capitulate, and even the mass destruction is ultimately a means to this end... The problem with Rumsfeld’s blunt statement, as with other similar phenomena like the uncertain status of the Afghan prisoners at Guantanamo Bay, is that they seem to point directly to Agamben’s¹⁹ distinction between full citizen and Homo Sacer who, although he or she is alive as a human being, is not part of the political community.” (Žižek, 2002: 91)

¹⁹ Italiaanse politiek filosoof aan de Universiteit van Venetië, auteur van *Homo Sacer* (2002).

De terrorist is daarbij ontdaan van elke mogelijkheid tot communicatie en elke daad die hij of zij pleegt is een bevestiging van die definitie. “This paradox is inscribed into the very notion of the ‘war on terrorism’ – a strange war in which the enemy is criminalized if he simply defends himself and returns fire.” Žižek onderzoekt in zijn essay *Welcome to the Desert of the Real* de grenzen van wat betamelijk is om over aanslagen te zeggen.

“(W)e should be careful not to attribute to the Other the naive belief we are unable to sustain, transforming him or her into a “subject supposed to believe”. Even a case of the greatest certainty – the notorious case of the “Muslim fundamentalist” on a suicide mission – is not as conclusive as it may appear: is it really so clear that these people, at least, must “really believe” that, after their death, they will wake up in heaven with seventy virgins at their disposal? What if, however, they are terribly unsure about their belief, and they use their suicidal act as a means of resolving this deadlock of doubt by asserting this belief; “I don’t know if I really believe – but, by killing myself for the Cause, I will prove in actual that I believe...”?” (Žižek, 2002: 72)

Žižeks vragen refereren direct aan de titel van zijn boek *Welcome to the Desert of the Real* en aan de perverse werkelijkheid van de game- en televisie-/filmindustrie. In beide wordt de toeschouwer steeds meer virtuele of werkelijke deelnemer zonder de werkelijke gevaren van het leven. In spelen als *Black Hawk Down* en *Desert Storm 1* en *2* kun je een oorlog of conflict naspelen alsof je een deelnemer bent. Het beeld wordt steeds echter en het is voor te stellen dat je het over enkele jaren bijna *live* kan meedoen. Schieten op Somaliërs en Irakezen in het spel. Steden en dorpen bombarderen alsof het een alledaagse bezigheid is. De televisie en filmindustrie borduren ook verder op dit leed en ellende element. De meest afschuwelijke drama’s spelen zich af, maar gelukkig is er altijd een *happy ending*. Het leven in het Westen is een *game* geworden, ontdaan van elke smet. Ook al neemt de kloof tussen rijk en arm in Nederland toe, deze is vrijwel niet zichtbaar. De dak- en thuislozen en vluchtelingen worden uit het dagelijks leven verwijderd. *Welcome to the Desert of the Real*, geschreven als antwoord op 11 september 2001, wil eigenlijk zoveel zeggen als: dit is de werkelijke wereld waarin wij leven.

7. Conclusie

Žižek noch Barber is fatalistisch. Hun analyse en kritiek op de westerse samenleving en de jihadstrijders eindigt loopt niet uit op de pessimistische conclusie dat het wachten is op de volgende aanslag. Die houding is de enige die openstaat als de strafrechtelijk weg wordt gevolgd bij radicalisering. Soms zal de AIVD of de politie geluk hebben, soms helaas niet, dat is een *fact of life* geworden. Žižek en Barber stellen eigenlijk de vraag wat het betekent dat een minister op instigatie van de media zegt dat wij in oorlog zijn, terwijl het gewone leven niet onderbroken lijkt te zijn. “*The very distinction between the state of war and the state of peace is thus blurred; we are entering a time in which a state of peace itself can at the same time be a state of emergency*”, schrijft Žižek (2002: 107). Dat zou verontrustend moeten zijn, maar de notie dat ‘wij’ het hier wellicht bij het verkeerde eind kunnen hebben is niet wijdverbreid. Onze democratie en vrijheid

zijn nu eenmaal heilig. Maar zoals Žižek terecht opwerpt: tot wanneer is er nog sprake van democratie?

“A decade ago, in the state of Louisiana’s governor elections, when the only alternative to the ex-KKK David Duke was a corrupt Democrat, many cars displayed a sticker: “Vote for a crook – it’s important!” In May 2002 French presidential elections, Front National leader Jean-Marie le Pen got through to the final round against the incumbent Jacques Chirac, who is suspected of financial impropriety. Faced with this unenviable choice, demonstrators displayed a banner ‘Swindling is better than hating’.” (Žižek, 2002: 79)

Is er nog sprake van een democratie als de keuze beperkt is tussen twee mensen die beide in wezen geen keuze zijn. Is er nog sprake van democratie als je miljoenen nodig hebt om campagne te voeren zoals in de Verenigde Staten? Na het referendum over de Europese grondwet stelde een Amerikaan dat als de overheid het bedrijfsleven had gevraagd om zich actiever met de campagne te bemoeien het referendum zeker in hun voordeel was beslist...

Democratie en vrijheid zijn geen statische fenomenen die, eenmaal bereikt, voor altijd geldig zijn. Het zijn begrippen waaraan voortdurend inhoud moet worden gegeven. Democratie en rechtsstaat zijn verantwoordelijk voor hun eigen behoud, maar kunnen deze ook ondermijnen. Niet de zogenaamde terroristen zijn daarvoor verantwoordelijk, maar de rechtsstaat zelf. Achter ‘rifo79’²⁰, de vermeende *nickname* van Mohammed B., gaat een andere jongeman schuil. Toch is hij niet ‘gewoon’ behandeld door de rechtsstaat. Zijn spullen zijn in beslag genomen, slechts een proces verbaal is daarvan het bewijs. Geen aanklacht, niets.

Een strafrechtelijke benadering van radicalisering zal uiteindelijk een totale staat van beleg opleveren die niet meer alleen de rifo79’s raakt, maar eenieder. Het ‘wij-zij-denken’ is misschien eenvoudig, maar simplificeert de zaak dusdanig dat de nuance, het inzicht, de achtergrond en de feiten worden gemaskeerd. Moet Mohammed B. worden bestraft, ja, maar is zijn radicalisering bij voorbaat fout, nee. Ons beeld van het terrorisme, slapende cellen, zelfontbranding en andere superlatieven uit het terreurdebat kan ook anders bekeken en benaderd worden. De kracht van de democratie en vrijheid moet niet gezocht worden in het criminaliseren van radicalisering maar in het aangaan van het debat, hoe moeilijk dat ook zal zijn. De jaren tachtig waren in vergelijking met nu liefvallige jaren. De samenleving is verhard en verzakelijkt en dat vertaalt zich in zowel in het debat, de ‘radicalisering’ aan beide zijden van het spectrum als in de reactie daarop. Niet de strafrechtelijke weg biedt een uitweg uit deze vicieuze cirkel, maar een open samenleving.

²⁰ De schuilnaam Rifo79 op het internetforum Marokko.nl werd in eerste instantie door het Radio 1 Journaal aan Mohammed B. toegeschreven, maar dit bleek niet te kloppen

Literatuur

- AIVD (2004), *Saoedische invloeden in Nederland. Verbanden tussen salafitische mis-sie, radicaliseringsprocessen en islamistisch terrorisme*, AIVD, Den Haag.
- AGAMBEN G. (2002), *Homo Sacer: de soevereine macht en het naakte leven*, Boom, Amsterdam.
- AL-BERRY K. (2002), *De aarde is mooier dan het Paradijs*, De Arbeiderspers, Amsterdam.
- BANNING C. (2001), 'Bewijs tegen moslim-generaals "hele klus"', *NRC Handelsblad*, 9 augustus 2001.
- BARAN D. & GUIDERE M. (2003), 'The Iraqi insurgency: active and blind', *Le Monde Diplomatique*, mei 2005.
- BARBER B. (2002), *Jihad vs. Mcworld*, Lemniscaat, Rotterdam.
- BENZAKOUR, M. (2005), 'Lotte heet nu Allah' *De Groene Amsterdammer*, 17 Juni.
- BUIJS F.J. (2002), *Democratie en terreur: De uitdaging van het Islamitisch extre-misme*, SWP-books, Amsterdam.
- BUIJS F. (2004), 'Moslims in Nederland', onderzoekspaper december 2004.
- BUIJS F. (2005a), 'Poldermoslims: identiteit gezocht, Waarom het islamitisch extre-misme tot introspectie dwingt', *Socialisme & Democratie*, januari 2005.
- BUIJS F. (2005b), *Socialisme & Democratie*, 62, ½, maart 2005, presentatie van het boek *Democratie en terreur. De uitdaging van het islamitisch extremisme*, 11 sep-tember 2002.
- COOLSAET R. (2004), *De Mythe van Al-Qaeda: Terrorismen als symptoom van een zieke samenleving*, Van Halewyck, Leuven.
- COOLSAET R. (2005), 'Radicalisering en Jihad', *Justitiële Verkenningen-special*, 31, 02.
- EEDLE P. (2002), 'Al Qaida takes fight for "hearts and minds" to the web', *Jane's Intelligence Review*, augustus 2002.
- EPHIMENCO S. (2004), *Trouw*, 11 maart.
- KONING M. de (2004) 'Jongeren hebben een hang naar pure islam', *De Gelderlander*, 8 december 2004.
- KONING M. de (2005), Interview met Martijn de Koning in 2005, Jansen & Janssen
- MACWIRTHER I. (2003), 'Backward Christian Soldiers,' *Sunday Herald*, 7 december 2003.
- PIPES D. (1995) 'The Western Mind of Radical Islam', *First Things*, december 1995.
- RASHID A. (2002), *Jihad: De opkomst van het moslimfundamentalisme in Centraal-Azië*, Atlas, Amsterdam.

- ROY O. (2005), 'Euro-islam; de jihad van binnenuit?', *Justitiële Verkenningen*, 31, 2.
- STEENHOVEN J. van den & TABARKI F. (2005), 'Waarom radicaliseerde Mohammed B.? van den Steenhoven (oprichter Nederland Kennisland) en Farid Tabarki (onderzoeker bij het onderzoeksbureau Signs of the Time)', <http://www.Scienceguide.org>, December 2005.
- SUNIER T., Interview Thijl Sunier in 2005, Jansen & Janssen.
- ŽIŽEK S. (1998), *Pleidooi voor intolerantie*, Boom, Amsterdam.
- ŽIŽEK S. (2002), *Welcome to the Desert of the Real*, Verso, London.